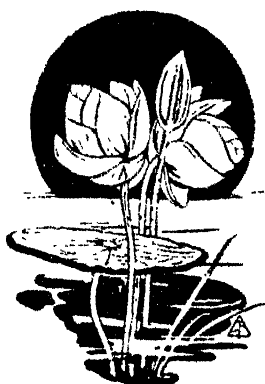
ప్రతిభ

నవ్యసాహిత్య పరిషత్పత్రిక

సంపాదకుడు : తెలకిపల్లి వెంకటరత్నం

శిశిర సంచిక

నవ్యసాహిత్యపరిషత్తు : గుంటూరు

గౌరవాధ్యక్షులు :

రావుసాహెబ్, మహోపాధ్యాయ, వ్యాకరణాచార్య
గిడుగు వెంకటరామమూర్తి పంతులుగారు

౧౯౩౬ : కార్యనిర్వాహక వర్గము :

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రి, అధ్యక్షుడు
చింతా దీక్షితులు, ఉపాధ్యక్షుడు
తెల్లికిచర్ల వెంకటరత్నం, కార్యదర్శి

సభ్యులు :

మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి
పురిపండా అప్పల స్వామి
మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి
ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి
జనమంచి కామేశ్వర రావు
పిలకా గణపతి శాస్త్రి
అడివి బాపిరాజు
కోడాలి ఆంజనేయులు
నోరి నరసింహ శాస్త్రి
తల్లావఝ్ఝల శివశంకర శాస్త్రి
చిలుకూరి నారాయణ రావు
కొంపెల్ల జనార్దన రావు

పూర్వాధ్యక్షులు :

చిలుకూరి నారాయణ రావు, ౧౯౩౩
రాయప్రోలు సుబ్బా రావు, ౧౯౩౩–౩౪
తల్లావఝ్ఝల శివశంకర శాస్త్రి, ౧౯౩౪–౩౬

*

ప్రతిభ

నవ్యసాహిత్య పరిషత్పత్రిక

సంపుటము ౧ * ఫిబ్రవరి : ౧౯౩౭ * సంచిక ౪

సంపాదక వర్గము

గిడుగు వెంకట రామమూర్తి పంతులు
పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రి
తల్లావఝ్ఝల శివశంకర శాస్త్రి
తెలికిచర్ల వెంకటరత్నం

*

*

"ప్రతిభ" కు విరాళములు

శ్రీశ్రీశ్రీ కుమార రాజావారు, ముక్త్యాల ... ... రూ ౩౫
జయంతి శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. ... ౨౫
బెల్లంకొండ రాఘవరావుగారు ౧౦

*

విషయానుక్రమణిక

విన్నపము

నవ్యసాహిత్యపరిషత్సభ్యులూ, చందాదారులూ, దయ ఉంచి సాధ్యమైనంత త్వరలో తమ చందా రూ ౨ పంపవేడుతాము. నాలుగు సంచికలూ అందినవికనుక ఇకనైనా చందా పంపడము విషయములో అశ్రద్ధ చేయకుందురుగాక అనిప్రార్థన.

కార్యదర్శి. నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు : గుంటూరు

ప్రతిభ

నవ్యసాహిత్య పరిషత్పత్రిక

సంపుటము ౧ : ధాత : శిశిర సంచిక : సంచిక ౪

వరపరీక్ష

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి

*

సోదరుడు

తెలికిచర్ల వెంకటరత్నానికి

అంకితము

*

మొదటిరంగము : పర్వతదుర్గము

అంతఃపురము : అర్ధరాత్రము

జ్యోతిస్సింగు

అది యేమి చిత్రమో
అడు గడుగునకు గూడ
అపశకునమే యయ్యె
ప్రియురాలా !

పయనమ్ము మానుడని
పరివార మంతయును
ప్రార్థించినది నన్ను
ప్రియురాలా !

గుర్రాలు మరలించి
కోటలోనికి బోవ
కోర్కి జనియించినది
ప్రియురాలా !

కాని, తావకసమా
గమ భావనావేశ
గరిమ నను లాగినది
ప్రియురాలా !

అలక

క్షమ మిచ్చితిని మీకు ప్రాణేశ !
క్షమియింతురా నన్ను ప్రాణేశ !

కష్టమ్ము లేకుండ ప్రాణేశ !
కనుగొంటిరా త్రోవ ప్రాణేశ !
అందదో వార్త యని ప్రాణేశ !
ఆందోళనము కలిగె ప్రాణేశ !
చూచుదాకా మిమ్ము ప్రాణేశ !
క్షోభ తగ్గనె లేదు ప్రాణేశ !
సిగ్గు విడిచితి నంచు ప్రాణేశ !
చింతింపరని యెంతు ప్రాణేశ !

జ్యోతిస్సింగు

సిగ్గు విడుచుట యేమి !
శ్రీ రుక్మిణీ దేవి
చేసెగాదా యిట్లె
ప్రియురాలా !
అంధకారము దిశల
నలముకొను నందాక
అడవిలో విడిసితిని
ప్రియురాలా !
భటుల నందే నిలిపి
పశ్చిమప్రాకార
భాగంబు దరిసితిని
ప్రియురాలా !
నీయానతిని వ్రాలు
నిశ్రేణిమార్గాన
నిమ్న భాగమునుండి
ప్రియురాలా !
కుడ్య మారోహించి
కోటలోపల జొచ్చి
గుప్తమ్ముగా నుండ
ప్రియురాలా !
పరులు కన్గొన కుండ
భద్రమ్ముగా నన్ను
ప్రతిహారి కొనివచ్చె
ప్రియురాలా !

అలక

ఒక్కవేళ మీరు నాథ,
పరులకంట బడినగూడ
ఈ దుర్గమునందు మీకు
ఎట్టిశ్రమము కలుగబోదు.
ఎచ్చటికో వెడలినార
లీయుదయము మాజనకులు
తిరుగరారు రెండు మూడు
దినములు గడచెడు వరకును.
జనకులిచట లేనితరిని
సకలభటులు నుద్యోగులు
పాలింతురు నాయానతి
బదులు మాట పలుకకుండ.
ఇంతెకాక, శూరులు మీ
రేయాటంకము లేకే
యిందు విశ్రమింపవచ్చు
ఇచ్చ వచ్చినట్లు నాథ !

జ్యోతిస్సింగు

వీరాంగనా, నిన్ను
వీక్షించినంతనే
శ్రమము తొలగెను, మనః
స్థైర్యమ్ము జనియించె.
వేట చాలించి నే
వెడలి పోయెడి వేళ
దుర్గమ్ము బురుజుపై
తోచితివి ప్రేయసీ !
సాంధ్యరాగప్రభా
స్నపితవైయానాడు

కనకపుత్రిక వోలె
కాన్పించితివి ప్రియా !
ప్రాంశుభూమీజాగ్ర
ఫలముకై ఆనాట
నుండి యుత్కంఠతో
నున్నాను ప్రియతమా !
కొలదిసారులు నీవు
గోచరింపగ దుర్గ
పశ్చిమప్రాకార
భాగమ్ముపై ప్రియా,
అంతరంగమునందు
అనురక్తి నామీద
కలదు నీ కని నాకు
కలిగె విశ్వాసంబు.
దుర్గాధిపతి నోట
దుఃఖహేతువె యయ్యె !
గురుతింతు రే నెంత
గూఢమ్ముగా నున్న !
అయిన గుప్తమ్ముగా
అడవి నెన్నోసార్లు
నీదర్శనార్థమై
నిలిచియుండెడివాడ !

అలక

ఎంత కష్ట మొందినారు !
ఎన్ని నెలలొ గడచెగాని
సాహసించి వార్త నంప
జాలనైతి మీకు నాథ !
ప్రథమదర్శనంబునందె
ప్రణయము జనియింప నాథ,
బుద్ధియందు నిలిపి మిమ్ము
పూజ చేయుచున్నదాన !
ఆ దినమ్మునుండి నాకు
అన్యదృష్టి లేదు నాథ !
మీరు నేను గాక జగతి
మిగిలినవా రెవరు లేరు !
ఒక్కవేళ, నాప్రార్థన
ముజ్జగింతు రేమొ యనెడి
సంశయమ్ము పీడింపగ
సాగె కొన్నినాళ్ళు నాథ !

జ్యోతిస్సింగు

కష్టపడితి వయ్యొ ! నీవు
కారణంబు లేకుండనె.
కనుల కద్దుకొనెడివాడ
గాన నిన్ను రాజపుత్రి !
వార్త యంపియుందు వేని
వాలియుందు ప్రాణేశ్వరి !
నీపదాంబుజములకడను
నిముసములో నెగిరి వచ్చి.
నీయాశయ మేమొ నాకు
నిశ్చయముగ దెలియకుంట
సంశయాపన్న మతిని
చాల బాధపడితి ప్రియా !
ఎట్టివిషయ మైనగాని
హితవుగాక యుండె ; దుర్గ
పాలనమ్ముగూడ మహా
భారముగా దోచుచుండె.
దూత నంప నెంచియు మీ
దుర్గమునకు, తండ్రిగారి
వింతపద్ధతులకు గొంత
వెరచి యూరకుంటి ప్రియా !

అలక

మనసు లొక్కటె యయ్యు
మనశరీరము లున్న

విన్నాళ్ళు దూరాన
హృదయేశా !

జ్యోతిస్సింగు

ఇది మొదలుగా మనకు
నింక నామరణంబు
అద్వైతసిద్ధియే
ప్రియురాలా !

అలక

(కౌగిలించుకొని)

ఈదుర్గమంచుండి
మెట్లు లైనను నన్ను
త్వరితమ్మె కొనిపోవు
ప్రాణేశా !
ఏరాజపుత్రునకో
యిచ్చి నను, పరిణయము
చేయునట నాతండ్రి
ప్రాణేశా !
ఈగాథ తెలియంగ
ఏమి తోచక మీకు
పత్రికను బంపితిని
ప్రాణేశా !
పొద్దు పొడువక ముందె
పోవలయు నెట్లైన
మన కోటలోపలికి
ప్రాణేశా !
ఈరాత్రియే మైన
నెవ్వ రనుమానింప
కుండ నరుగగ వచ్చు
ప్రాణేశా !
మీవెంట నిశ్శ్రేణి
మీద నవరోహింతు;
భయ మేమియును లేదు
ప్రాణేశా !

జ్యోతిస్సింగు

వీలు లే దటుచేయ
వీరాంగనా ! నీవు
పన్నెండ నావీపు
పై, దిగుదు భూస్థలికి.
కాచుకొని యున్నారు
కానలో మనకోస
మస్మదుపజీవులతో
అశ్వికాగ్రేసరుల్.
మా కెల్లర కరణ్య
మార్గముల్ సుగమముల్
వాయువేగము కలవి
వాజు లన్నియుగూడ.
మన మార్గమున జేరి
మంచిరోజున నిన్ను
పరిణయంబై చేతు
పట్టంపు దేవిగా.
పయనమగుదము లెమ్ము,
ప్రాణప్రియురా రమ్ము !
జాగు చేసితిమేని
చంద్రోదయం బగును.

అలక

ఇపుడె కదా వచ్చినార,
లించుక విశ్రాంతి పొంది
బయలుదేరవచ్చు నాథ,
బడలిక తొలగిన పిమ్మట.
చంద్రోదయ మైన నేమి ?
శత్రుభయము లేదు గాన
భటులు పశ్చిమమ్మునందు
ప్రమత్తులై యుండగలరు.
పాత్రములం దుంచినాను

ఫలరసంబు లివిగో, వివి
ధాసవములు మీ కొరకే
ఆస్వాదింపుడు వీనిని.
వనమార్గంబుల, గుట్టల,
వాగుల, దుర్గమ భూముల
పయనములో బడలినారు
పదపద్మము లొత్తనింపు.

జ్యోతిస్సింగు

పట్టమహిషి వగుదు వీవు
ప్రాణేశ్వరి, అచిరముగనె.
పరిచారిక రాదగినది
పాదసంవాహమునకు.
నిన్ను గాంచినంతలోనె
నిఖిలశ్రమ వాసె ప్రియా!

*　　　*

నీ మధురాలింగనమున
నిర్వృతియే ప్రాణేశ్వరి!
జీవిత పరమావధియే
చేకూరిన దీక్షణాన.
ధన్యుడ నీకౌగిలిలో
తనువు విడుతునేని ప్రియా!

అలక

కాంతు డాడిన అమం
గళవాక్య మియ్యెడనె
ప్రతిహతం బగుగాక
పరమేశ్వరీ కృపను!
కాపాడుడీ ప్రాణ
కాంతు దేవతలార,
అనునిమేషము మీర
లనుసరించుచు దయను!
ఏల ప్రాణేశ్వరా,
యి ట్లనాలోచిత

వ్యాహారములచేత
వ్యధ నాకు కలిగింప?
అమరులారా, మీర
లాయుస్సు సమముగా
దయసేయ గదరయ్యా,
దాక్షిణ్యమున మాకు!

జ్యోతిస్సింగు

భయము చెందగ నేల
ప్రాణప్రియా, మనకు
నుభయులకు విశ్లేష
ముండ దిం కెన్నటికి
గ్రహియించితివొ లేదొ
గాఢ సౌఖ్యమునందు
ఉండు ప్రియతమ, అను
స్యూతమ్ముగా బాధ

(అకస్మికముగా లోనికి ప్రవేశించి)

దుర్గాధిపతి - రణధీరసింగు

ఎవరు నీవు? పలుకవేమి?
ఇచటి కేల వచ్చినావు?
ఏమిది? జ్యోతిస్సింగ!
నమ్మజాలకున్నాడను
నయనంబుల - ఆశ్చర్యము!
అంగీకారము వడయక
అస్మద్దుర్గములోనికి
రాగతం బేమి చెపుమ
రాజపుత్రి వీరాగ్రణి!

జ్యోతిస్సింగు

దుర్గాధిప, మదీయ
దోషంబు క్షమియింప
వేడుచున్నా ననా
విలమానసంబుతో!

గంభీరసింగు

శూరాగ్రణివే! ఈగతి
చోరునివలె మాదుర్గము
చొచ్చినాడ; వంతెకాక
శుద్ధాంతము ప్రవేశించి
అవివాహితతో నొంటిగ
నర్ధరాత్రికాలమందు
భాషించుచు గానబడుట
పౌరుషవంతుల కెంతటి
క్రోధకారణంబొ నీవు
గుర్తెరుగుదువా కుమార?

జ్యోతిస్సింగు

అంగీకృతిని బడయ
కంగణము చేరుటే
యుక్తంబు కానేర;
దొంటిగా నాపైని
కన్యకాంతఃపురా
గారాన నడురేయి
గానవచ్చుట దొడ్డ
కార్య మెన్నడు కాదు.
కాని యొక్క రహస్య
కారణంబుటచే
దుర్గాధిపా, నన్ను
దుహిత సన్నిధియందు
గాంచినా రిప్పుడా
కస్మికమ్ముగ మీరు.
నాకు దెలిపిరి మూడు
నాళ్ళవరకును మీరు
రాజధానికి మరలి
రారనుచు. ఏలనో
అచ్చెరువు గొలుపంగ
నరుగుదెంచితి రిపుడె.

గంభీరసింగు

అది యటుంచుము. త్వదీ
యాగమనకారణం
బేమొ తెలుపగ వైతి
వీపత్రివర్తన మేమి?
యుక్త మనియే నీవు
యోజించుచున్నావ?

జ్యోతిస్సింగు

రాజకార్యముమీద
రాలేదు నే నిటకు.
దుష్టసంకల్పాన
దుర్గమ్ము చొరలేదు.
తస్కరుండని నన్ను
తలపవలదని కోర్కె.
అరుగుదెంచినవాడ
నన్యథా విధిలేక!

దుర్గాధిపతి

ఎంచవైతివిగదా
యీయమాయకురాలి
కపత్రిష్ఠ ఘటిల్లు
నంచు నీమూలమున.
ఇంక నాతనుజాత
కెట్లు పరిణయ మగును?

జ్యోతిస్సింగు

పుణ్యస్వభావ మీ
పుత్రికారత్నంబు!
నిష్కలంకం బైన
నిండు ప్రేముడితోడ
అంతఃపురములోని
కరుదెంచియున్నాడ.
పరిణయానంతరము
పట్టంపుదేవిగా

గావింప నీమె నా
  గాథసంకల్పంబు.

గంభీరసింగు

అదియ ! మంచిమాట ! కాని
అడుగవైతివేల నన్ను ?
మీజనకులు మేము గాఢ
మిత్రుల మని తెలియుగదా.
అడిగియున్న నీవు కన్య
నాదరమున నిచ్చియుందు
అనుసరించినాడ వకట
అపమార్గము రాకుమార !

జ్యోతిస్సింగు

కావచ్చును, కాని మీరు
క్షమియింపర తారుణ్యము ?
అది యేమో జంకువలన
అర్థింపగనైతి మిమ్ము.
విశదమగుట మీహృదయము
వేడుచున్నవాడ నిపుడు.
గతము విస్మరించి, నన్ను
కైకొనుండు జామాతగ.

దుర్జయసింగు (లోని కడుఁగిడి)

అది యెట్లు పొసగు? మీ రాడినమాట
తప్ప రెన్నటికని తలచుచున్నాను.
దుర్గాధిపా, నాకు దుహిత నొసంగి
చేతు పెండ్లి యటంచు చెప్పియున్నారు.

అలక (తలుపు వెనుక)

సాహసమ్మును పితా, క్షమియింపవలెను
వలదు నా కిపు డీవివాహమ్ము వలదు.

గంభీరసింగు

హిత మేదియో తల్లి, యెరిగి దుర్జయుని
అంగీకరింపుమీ అనురూపవరుని
ఇతనికి మాట నే నిచ్చియున్నాను.
తండ్రివాక్యము నన్యథా చేయకమ్మ!

అలక

నా కీవివాహమ్ము నచ్చుట లేదు
కరుణతో నను పితా, క్షమియింపవలెను!

గంభీరసింగు

ఎట్టి చిక్కు తెచ్చినావు !
ఏది కర్తవ్య మిపుడు !

* *

వరపరీక్ష చేయవలసి
వచ్చిన దీతరుణమందు
స్వయంవరణ మాదినుండి
క్షత్రియాంగనా వివాహ
విధానముగ ధర్మశాస్త్ర
విదులు నిర్ణయించినారు.
ప్రథితమార్గ మనుసరింప
ప్రత్యవాయ మేమి లేదు.

దుర్జయసింగు

కన్య నీయంగ వాగ్దానము నాకు
చేయక పూర్వమే చెప్పినయెడల
మెచ్చుకో దగినదే మీవిధానంబు
యోజింపు డిప్పు డది యుక్తమా నేమో !

గంభీరసింగు

వలదు లెమ్ము స్వయంవరము
వరపరీక్ష చేయదగును.
పణము నిడిన తప్పు లేదు
పరీక్ష దూష్యంబు కాదు.
పూజ్యు లాచరించినారు
పూర్వరాజు లీవిధంబె.
జనకమహారాజ, ద్రుపద
జనవిభుల్ తదీయసుతల
పాణిపీడనమ్ముకొరకు

పణము పెట్టినారు కాద ?
త్రిపుర వైరి కార్ముకంబు
త్రిజగదారాధ్యుడైన
దశరథాత్మజుండు విరిచె
ధరణిసుతను బడయుకొరకు.
ద్రుపదరాజపుత్రికినై
ద్రుంచినాడు మత్స్యయంత్రి
మఖిలమహీపాస్యానహాళి
అర్జునుండు నిండుసభను.

జ్యోతిస్సింగు

క్షత్రియోచితంబ యేని
సమ్మతంబె వరపరీక్ష.

గంభీరసింగు

చాల మంచిమాట మీరు
సమవయస్కు లధికబలులు
ఒక్కరోజు పూర్ణముగా
నుపవసించి శుచి యగుచును
ఇరువురిలో నెవరు కన్య
నెత్తుకొని నగాగ్రి మెక్కి
దేవిమందిరమ్ముకడను
దింపగలరొ వారి కేను
ప్రీతితోడ కన్నె నిచ్చి
పెండ్లిచేతు. ఇదె ప్రతిజ్ఞ !
కొండకొనను జేరకుండ
కూరుచున్న త్రోవలోన
యువతి దింపునెడల గాని,
ఓడిపోయినట్టు లెంతు.
మొదట నొప్పుకొన్నవారు
ముందు శిఖర మెక్కదగును.

జ్యోతిస్సింగు

చిత్తము. మహాప్రసాదము
స్వీకరించినాను పణము !

దుర్జయసింగు

ఈ విచిత్రఘటనము నే
నిచ్చగింప దుర్గాధిప !

అలక

ఉపవసింప దిన మెల్లను
ఒప్పుకొంటి రేల ప్రభూ !

జ్యోతిస్సింగు

భయపడకుము రాజపుత్రి !
బాహుబలం బెరుగవు, మరి
నీశరీరసన్నికర్ష
నిరుమానశక్తి నొసగు !

గంభీరసింగు

యోధువేషం బింక
నుజ్జగించి కుమార,
విశ్రమింతువుగాని
వెడలిరా నావెంట.

జ్యోతిస్సింగు

ఉత్కంఠతో వేచి
యున్నారు నాకోస
మడవియంచున మదీ
యాశ్వికుల్ దుర్గేశ !

గంభీరసింగు

అటులైన జేరు గా
కాశ్వికావళికి, నీ
దుర్గమ్మునకుగూడ
తోడనే శుభవార్త.
తొలగిపో జూతువో
దుర్జయసింహా ! మా
యతిథిసత్కారంబు
నంగీకరింపవలె.

*

యక్షగానము

చింతా దీక్షితులు

యక్షగానమంటే ఏమిటి? బ్రౌణ్యనిఘంటువులో యక్షగానమంటే ఒకవిధమైనపాటగా నిర్వచింపబడ్డది, కాని నాటక మనలేదు.

అప్పకవీయములో యక్షగానమును గురించి వ్రాయబడ్డది. అందు, అర్ధచంద్రికలు, త్రిపుట, జంపె, అటతాళము 'వీన యక్షగానప్రబంధంబు లతుకవచ్చు' అని అప్పకవి వ్రాసినాడు. అనగా పాటలుగల ఒక ప్రబంధమని అప్పకవి అభిప్రాయమైనట్లు మన మూహింపవచ్చును.

శ్రీనాథుడు దక్షవాటీమహాపురమును భీమఖండములో వర్ణిస్తూ "కీర్తింతురిద్దాని కీర్తి గంధర్వులు గాంధర్వమున యక్షగానసరణి" అన్నాడు. శ్రీనాథుని కాలమునాటికికూడా యక్షగానములు పాటలే అని మన మనుకొనవచ్చును. మరిన్ని శ్రీనాథుడే కాశీఖండములో,

"వల్లకి చక్కి—కాహళము వంశము ఢక్క—హుడుక్క—ఝుర్ఝరుల్
ఝల్లరి యాదిగా గలుగు శబ్దపరంపర తాళశబ్దమై
యుల్లసిలం బ్రబంధముల కొప్పుగ నాడుదు రగ్రవేదిపై
బల్లవపాణు లీశ్వరుని బంటమహీశులు పూజసేయగన్."

అని వ్రాసినాడు. ఈప్రబంధములు ఎట్టివో భీమఖండమున వర్ణింపబడ్డవి.౧

యక్షగానాలు పాడేటప్పుడు పల్లవపాణులు వేర్వేరువాద్యముల తాళములకు ఆడేవారని కూడా ఊహించవలసిఉన్నది.

అయ్యగారి వీరకవి తాను వ్రాసిన చిత్రాంగదవిలాపమనే యక్షగానములో ఈవిధముగా చెప్పినాడు.

---

౧ భీమఖండము ప్రథమాశ్వాసములో భీమేశ్వరునికొలువు ఈరీతిగా వర్ణింపబడ్డది.

"భీమేశ్వరుండు......అల్లయవేమభూపాలరాజ్యభారధురంధరుండై బెండపూడన్నయామాత్యుడు కట్టించిన మొగసాలవాకిటి మహోత్సవమండపంబునందు పేరోలగంబుండి కుండలీదండలాసక పేరణి ప్రేంఖణసింధుకందుకధమాళిచెలమల్లి హల్లీసకాదినృత్యంబులవలోకింపుచు, బంతంబులవధరింపుచు తాళంబు లాలకించుచు, జంపూచాటునాటకోదాహరణజయఘోషచక్రవాళచతుర్భద్రిచతురాశిప్రబంధంబులాకర్ణింపుచు—ఇందలి నాటకప్రబంధములే యక్షగానప్రబంధములే.

" ... ... నాకు దోచు
నట్టు లాసంద మొప్ప ధర్మాంగచరిత
మనగ చిత్రాంగదవిలాసమనగ యక్ష
గాన మొనరింతు వేషములిగట్టి జనులు
పాడి వినిపింప బుణ్యాస్పద ఘటింప"

దీనినిబట్టి యక్షగానములను జనులు వేషములు గట్టి పాడి వినిపించేవారని తేట పడుతోంది. ఈకాలపు నాటకాలవలె గాక ఆకాలమున ఎవరో ఒకరు వేషాలు వేసుకొని కథ అంతా పాడేవారని ఊహ.

ఉత్తరరామచరిత్రము వ్రాసిన కంకంటి పాపరాజు విష్ణుమాయావిలాస మనే యక్షగానము వ్రాశాడు. అందులో ఇట్లున్నది:

కంకంటిఅప్పనార్యుని కుమారుండు
పంకజలోచనపంచబాణుండు
పాపరాజొనరించె బహుపదార్థముల
వ్యాపించి విష్ణుమాయావిలాసంబు
భూమిని తిలకించి బుధులెల్ల బొగడ
అమితప్రతారాభమై విభాసిల్ల.

దీనినిబట్టి చూచినా జనులు వేషములుగట్టి పాడగా బుధులు చూచి ఆనందించే వారని తోస్తోంది.

మొట్టమొదటిరోజుల్లో కూచిపూడిభాగవతులు వేసే "భామవేషం" ఇట్టి యక్షగానమని నా ఊహ. భామవేషంలో కథ పారిజాతప్రసంగము. తనకు నారదు డిచ్చిన పువ్వును శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణి కీయగా సత్యభామ విని కోపించుట, విరహముపాలౌట, కృష్ణునికి సందేశ మంపుట, కృష్ణునితో కలుసుకొనుట, అలక తీరుట. ఇందులో వేషము కట్టేది సత్యభామ ఒక్కతే. ప్రక్కనున్న బ్రాహ్మడు సమయానుకూలంగా చెలికత్తె అవుతాడు, వైద్యు డౌతాడు, హాస్యగా డౌతాడు. ఏపాత్రబడితే ఆపాత్ర అవుతాడు. చిట్టచివరకుమాత్రం శ్రీకృష్ణవేషం కనిపిస్తుంది కాని శ్రీకృష్ణుడు మాట్లాడడు.

ఈభామవేష మనే పారిజాతమును వ్రాసిన సిద్ధేంద్రయోగి తన గ్రంథమును శృంగారప్రబంధ మన్నాడు. యక్షగానాలను ప్రబంధము లనడం పరిపాటి కాబట్టి ఈభామవేషం యక్షగానంగా మనము భావించవచ్చును.

పైవిషయములనుబట్టి యక్షగాన మంటే పాటలతోకూడిన ఒక ప్రబంధ మనిన్నీ, దానిని ఎవరో ఒకరు వేషము వేసుకొని పాడుతూ ఆడేవారనిన్నీ బోధ పడుతోంది.

ఇప్పుడు యక్షగాన మంటే వీధినాటకమని మనము వ్రాస్తున్నాము. కాని యక్షగానము వేరు, నాటకము వేరు. తంజావూరురాజుల కాలములో నాటకాలూ వ్రాశారు. యక్షగానాలూ వ్రాశారు. నాటకాలలో ఒకరిద్దరే కాకుండా అందరూ వేషాలు వేసేవా రనిన్నీ అందరూ పాటలూ పద్యాలూ పాడుతూ ఆడుతూ ఒక మాదిరి ఈకాలపునాటకాలలాగే నాటక మాడేవా రనిన్నీ తోస్తున్నది. ఇంతే కాకుండా యక్షగానాలలో అంకవిభాగ ముండదు. ప్రబంధముల మాదిరిగానే ఇష్టదేవతాప్రార్థనము, సుకవిభూషణము, కుకవినింద, షష్ఠ్యంతములు, కథాప్రవేశము ఉంటవి. నాటకాలలో అట్లుగాక అంకవిభాగముకూడా ఉండవచ్చును. త్యాగరాజవినోదచిత్రప్రబంధ మనేనాటకము ఆరంకములు గలది. ఈవిషయమై ఇదమిత్థ మని యింకా ఏమీ చెప్పజాలను.

అక్కనామాత్యుడు వ్రాసిన బాలకృష్ణలీలావిలాస మనే నాటకములో,

"కామునిగన్నచక్కని 'బాలకృష్ణ
లీలావిలాసలాలితనాటకంబు'
భూలోకమున శుభంబుల పొల్పుమీర
సరలిలో భరతశాస్త్రప్రవీణతను
పరగంగ కన్నులపండువుగాగ
ఆ చతుర్ముఖనిర్మితావనియందు ..."

ఈనాటకా లయితేనేమి యక్షగానా లైతేనేమి భరతశాస్త్రప్రవీణత చూపించడంకోసమే ఉద్దేశింపబడినవి.

ఈమధ్య కూచిపూడి భాగవతు లాడే ప్రహ్లాద, రామాయణాదులు యక్షగానాలు కావు. వాటిని వీధినాటకా లనడమే యుక్తము. ఇవి యక్షగానాలు పరిణమించగా పుట్టియుండవచ్చును.౧

౧ యక్షగానమన్నా నాటకమన్నా ఒకటేగా భావించేవా రనడాని కిది నిదర్శనం. లేదా స్వతంత్రముగా పుట్టియుండవచ్చును. ఆంధ్రపండితుడొకడు దక్షిణాదికి వెళ్ళి ప్రహ్లాదనాటకము ఆడే పాడేవిధము నేర్చుకొనివచ్చి ఆంధ్రదేశములో ప్రవేశపెట్టాడనీ అప్పటినుండి ఆనాటక మాడుతున్నారనీ, క్రమక్రమముగా అట్టినాటకములు విరచించబడి వీధినాటకాలుగా ఆడబడుతున్నవనీ దివితాలూకాలో కొందరు పెద్దలు నాతో చెప్పారు.

పగటివేషాలు, తోలుబొమ్మలు, యక్షగానాలు మన ఆంధ్రదేశమున నాటకాలు పరిణమించినవిధమై ఉండవచ్చును. చిట్టచివరకి యక్షగానాలు వీధినాటకాలై యుండవచ్చును.3 ఒక సంస్కృతసంపర్కముగాని, ఒక ఇంగ్లీషు పోకడగాని లేకుండా జాతీయపద్ధతి పరిణమించిన ఈనాటకాలలో ఉపజ్ఞ, కళా, కౌశలము, చాతుర్యము, జాతీయత బహుళముగా ఉన్నవి. సంగీతసాహిత్యాభినయములకాటపట్టులై ఉన్నవి. ఈకాలపునాటకాలకంటె మనోహరముగా ఉంటవి. కృతకగ్రాంధికభాషతో జీవములేని సంభాషణములు చేయడమం దుండదు. జీవద్భాషలో జాతీయముగా సంభాషణ జరుగుతుంది.

ఇట్టి నాటకములకున్నూ యక్షగానములకున్నూ ఇంతవరకూ మన కవుల చరిత్రలలోగాని, వాఙ్మయ చరిత్రలలోగాని స్థానము లభించలేదు సరిగదా యివి పండితుల ఈసడింపులకు పాలౌతున్నవి. పూర్వకవులూ, పండితులూ వీటిని ఆదరించేవారేగాని అనాదరణభావంతో చూచేవారు కారు. ఈకాలపు కొందరు పండితులు మాత్రమే వీటికి సారస్వతమున తావు లేదంటున్నారు. మన సారస్వతము బహుముఖములుగా వ్యాపించిఉన్నది. అటు పండితులకే కాకుండా యిటు పామరులకూ, పిల్లలకూ, స్త్రీలకూకూడా ఉచితగ్రంథములు పూర్వులు రచించియున్నారు. ప్రబంధములూ పురాణములూ పండితులకైతే, పాటలూ పదములూ కీర్తనలూ మొదలైనవి తదితరులకు. మహాకవు లిటు పండితులకూ అటు ప్రజాసామాన్యమునకూ కావ్యరసామృతం దోసిళ్ళాది తాగేందుకు అనేకవిధాల గ్రంథాలు వ్రాశారు.

కొమర్రాజు అచ్యుతరావుగారు వ్రాసిన విజయనగరసామ్రాజ్యమందలి ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రకు పీఠిక వ్రాస్తూ శ్రీజయంతిరామయ్య పంతులుగారు ఈ విధంగా వ్రాశారు.

" It is true there are a number of short dramatic pieces preserved in the Tanjore Palace library, some of them being composed by the Naick Kings themselves but they are of the class of small English operas and do not aspire to the rank of litcrature. "

---

3 1624 ప్రాంతమందున్న గోకులపాటి కూర్మనాథకవి మృత్యుంజయవిలాస మనే యక్షగానము వ్రాశాడు. అది అతిప్రౌఢముగా ఉన్నది.

"వైకుంఠవామన వారిజనాభ, నీకంకితముగ నావేడ్కవరీతి
మృత్యుంజయవిలాసమ్మనుతరకావ్య, మత్యంతభక్తితో యక్షగానంబు
రచియించి నీకుసమర్పణసేయదలచి"- అని ఒకచోట తనగ్రంథాన్ని యక్షగానమన్నాడు.
"అత్యంతభక్తితో నంకితంబైన, మృత్యుంజయవిలాసమ్మనుల నాటకము
హరికంకితంబౌట హరికథయౌట." అనియింకొకచోట దానిని నాటకమనీ అన్నాడు.

జయంతి రామయ్యగారు పేర్కొన్నట్లు ఇవి చిన్ననాటకములే కావు. ఇందులో చిన్నవీ పెద్దవీ కూడా ఉన్నవి. పరిషత్తుతరఫున అచ్చువేసిన రంగాజమ్మ వ్రాసిన మన్నారుదాసవిలాసనాటకము డెమ్మీ సైజున 53 పేజీలు పట్టింది. కూచిపూడివారాడే ప్రహ్లాదనాటకం పూర్తిగా ప్రదర్శించడానికి ఏడురాత్రులు పడుతుంది. చిన్నది పెద్దది అనే తారతమ్యాలనుబట్టి నాటకం విలువ ఎంచకూడదుగదా!

ఇంతేకాకుండా ఈనాటకాలు తంజావూరుభాండాగారమందే ఉన్నట్లు వ్రాశారు. పరిషత్తు భాండాగారంలో, ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారంలో కూడా ఉన్నవన్న సంగతి వారికి తెలుసును. ఇవేకాక చాలానాటకాలు అచ్చుపడి ఉన్నవికూడాను.

వారు పీఠిక వ్రాసిన వాఙ్మయ చరిత్రలోనే హయలక్షణసారసంగ్రహాన్ని గురించికూడా వ్రాయబడి ఉన్నది. గుర్రాలమీద వ్రాసిన పద్యాలూ, నిఘంటువులూ వీటికి సారస్వత మైనప్పుడు ఈనాటకాలు చేసుకొన్న దురదృష్టమేమిటో వీటికి సారస్వతశ్రేణిలో విస్తరి దొరక్కపోవడానికి.

ఈయక్షగానాలు సారస్వతశాఖ అనీ - ప్రశస్తమయిన సారస్వతశాఖ అనీ, దీనిని ఈసడించరాదనీ ఇప్పుడు నిరూపిస్తాను.

ఈయక్షగానాలు వ్రాసినవారిలో మహాకవులూ గొప్పపండితులూ ఉన్నారు. వారిలో కొందరిపేర్లూ, వారువ్రాసిన గ్రంథాలు కొన్నీ ఉదాహరిస్తున్నాను.

నేను తెలుసుకొన్నంతవరకు మొట్టమొదటి యక్షగానం 1530 ప్రాంతమున రచింపబడ్డది. నాటినుండి నేటివరకున్నూ యక్షగానాలు రాస్తూనే ఉన్నారు. మనము మాత్రము వాటిని పరికించడం లేదు.

పింగళి సూరన్నకు పూర్వమందున్న చెన్నశౌరి అనే కవినిగూర్చి ఈవిధముగా నారసింహపురాణమందున్నది.

ఆమంత్రిపుంగవుం డష్టభాషాకవి
  వర్యుఁడైపొగడొందె వసుధయందు
ద్విపదగా నారసింహపురాణ మొనరించి
  భక్తి నహోబల భర్తకిచ్చె
బాలభారత మంధ్రభాషను వచనకా
  వ్యంబుచేసెను గవీశ్వరులు మెచ్చ
సౌరభిచరితంబు జక్కులకథ జెప్పె
  లాలితనవర సాలంకృతముగ

మరియు శెక్కృకృతుల్ పటుమతి రచించె
ఖ్యాతి నరసింగరాయులచేత గొనియె
నగ్రహారంబులును వివిధార్థములును
వెలసె గొండమబెండ్లియై విభవ మెసగ.

సౌరభి అనే యక్షగానము వ్రాసిన చెన్నమంత్రి సామాన్యుడు కాడుగదా!

రఘునాథరాయలు కృతినందిన గ్రంథములను చెప్పుతూ కృష్ణాధ్వరి ఇట్లు చెప్పాడు. 'కల్యాణకౌముదీ కందర్పనాటక, కన్యోద్వహన బద్ధకంకణుండు' అని.

ఈ కౌముదీనాటకము ఎలకూచి బాలసరస్వతి వ్రాసినదై ఉండవచ్చును. ఎందువల్లనంటారా? ఎలకూచి బాలసరస్వతిభట్టమహోపాధ్యాయుడు రాఘవ యాదవపాండవీయములో "కవిసమాహితరంగకౌముదీనామనాటకవిధానప్రతిష్ఠా ఘనుండ" అని తన్నుగూర్చి చెప్పుకొన్నాడు. ఇతడు సామాన్యుడు కాడుకదా! నిరంకుశోపాఖ్యానమునువ్రాసి కృష్ణదేవరాయల ఆస్థానములో అష్టదిగ్గజము లలో నొకడుగా పేరందిన కందుకూరి రుద్రయ్య జనార్దనాంకితముగా 'సుగ్రీవ విజయ'మనే యక్షగానము వ్రాశాడు. ఈపుస్తకము అచ్చుపడి ప్రచారములో ఉన్నది.

అప్పకవీయమును వ్రాసిన కాకునూర్యప్పకవి తన్నుగూర్చి యీవిధముగా వ్రాసుకున్నాడు.

లలితకవికల్పకాఖ్యానలక్షణంబు
మహిత సాధ్వీజనౌఘధర్మద్విపదయు
అంబికావాదనామకయక్షగాన
కృతియు జేసితి కాకునూరికులయప్ప.

అప్పకవియంతటివాడు అంబికావాద మనేయక్షగానం వ్రాశాడు.

రాజయోగసారము, వేంకటాచలమాహాత్మ్యము ద్విపదభాగవతము వ్రాసి శ్రీకృష్ణుని ప్రత్యక్షము చేసికొన్న తరిగొండ వెంకమ్మ శివవిలాస మనే యక్ష గానం వ్రాసినట్లు ఈవిధంగా చెప్పుకొన్నది.

" సరసత శివవిలాసం బనుకథను
కర మర్థితో యక్షగానంబు చేసి
పరమభక్తిని వీరభద్రున కొసగ"

మిత్రవిందాపరిణయమును వ్రాసిన కుందుర్తి వెంకటాచలపతినిగూర్చి,

"ఘటియించినావు ద్రాక్షాపాకముగ బహు
నాటకంబులు సమున్నతి జెలంగ"

అని వ్రాయబడ్డది. ఇతడు భారత భాగవత రామాయణములు వచనకావ్యములుగా వ్రాసిన కవి.

కంకంటి పాపరాజు, ఉత్తరరామాయణకర్త, తన్నుగూర్చి తనయిష్టదైవము పల్కినట్లు ఇట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

"శ్రీవెలయ మున్ను విష్ణుమాయావిలాస
యక్షగానంబు మాకె సమర్పణముగ
జేసి తదియాదిగా మేము నీసుధాను
సారివాక్కుల జొక్కియున్నార మనఘ."

దేవుళ్ళుకూడా యక్షగానా లంగీకరించి పొగడారు కాని వాటికి సారస్వతంలో తావు లేదనిమాత్రం 'సారస్వతహిట్లర్లు'గా ఉందామని ఆశించే ఆసాములు ప్రకటిస్తున్నారు.

ఆంధ్రకాళిదాసు బిరుదు చోళేంద్రునివల్ల పొందినట్టిన్నీ శంకరవిజయమును రచించినట్టిన్నీ ఆలూరి కుప్పన్న తన్నుగూర్చి కృతిపతి చెప్పినట్లు ఈవిధంగాకొన్నాడు.

"పరగు రామాయణభాగవతంబులు
యక్షగానముచేసి తద్భుతముగ."

పార్థసారథివిజయ మనేయక్షగానంకూడా యితడు వ్రాసినదే.

బలభద్రవిజయం వ్రాసిన సోమన్నకవి తనసంగతి ఈవిధంగా చెప్పుకున్నాడు.

"సుమహితంబుగ నేను సోమనాహ్వయుడ
బల్లాడచరితంబు పద్యకావ్యముగ
ఎల్లవారలు మెచ్చ ఏచేసినాడ.
అలశివరాత్రిమహాత్మ్యము తెనుగు
వలనుగా వచనకావ్యము చేసినాడ.
లక్షణదేవికళ్యాణంబు ద్విపద
యక్షగానంబుగా నమరించినాడ.
గంభీరమగు యక్షగానంబు శుకుని
రంభసంవాదంబు రచియించినాడ."

ప్రబంధకవి అయినయీతడు "లక్షణాపరిణయమూ" "శుకరంభాసంవాదమూ" అనేయక్షగానాలు వ్రాసినట్లు స్పష్టము.

మదనమోహినీ విలాసమూ, కాళిందీపరిణయమూ, ఉత్తరహరిశ్చంద్రకథా అనే ప్రబంధములు వ్రాసిన "తక్కెళ్ళపాటి లింగన్న" ఈవిధముగా చెప్పుకున్నాడు.

ఆ వెన్క విద్యుత్ప్రభావిలాసము వేడ్క
ఘటియించితిని యక్షగానరీతి.

శేషధర్మములు వ్రాసిన "గురురాజకవి" సంగీతవిద్వాంసుడు. ఇతడు, "ప్రతి పద్య యమకచిత్రశ్లేష పద్మావతీపరిణయనామ దివ్యనాటకంబును, అనిరుద్ధ చరితాహ్వయాంధ్రనాటకంబును వ్రాసినట్లు చెప్పకొన్నాడు.

ఉభయభాషాకవిత్వ చాతుర్యౌదార్య సకలకవిమిత్రుడైన "దరువూరి అప్పలాచార్యులు, ఇట్లా చెప్పుకున్నాడు.

"......... హరి పేరి కృతుల
దేవభాషను గొన్ని తెనుగున గొన్ని
ప్రావీణ్యమున జేసి భక్తి నర్పించి
యును దనియనిమతి నుత్సాహతో నిప్పు
డొనరించు నైరానతోత్తమచరిత
మను నామమున నొప్పునది యక్షగాన
మొనర శ్రీనరహరి కొసగ దలంచి,"

పురిజాల లక్ష్మీనారాయణకవి

"............రామభద్రనృపతి,
నన్ను దగినట్టిసంభావనలను దనిపి
కృష్ణునకు పారిజాత మంకిత మొనర్చి
చెప్పుమన యక్షగాన మే జేసితిట్లు."

అని పద్య, గద్య, ద్విపద, పదభరితముగ రచియించినట్లు చెప్పకొన్నాడు. శివతత్వసారమును లక్ష్మణరావుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో ప్రకటిస్తూ శివతత్వసార ప్రతిలో జగ్గుభట్టరచిత "సురాభాండేశ్వర" మున్నట్టుకూడా వ్రాసినారు. లేఖకుడు దానిని క్రీ.శ.1800 లో వ్రాసినట్లు ఉన్నది. ఇది మిక్కిలి ప్రాచీనమైనయక్షగానమై యుండవచ్చు. ఆప్రతి ఇప్పు డెక్కడున్నదో తెలియదు.

వారణాసి అచ్యుతరామకవి 1776 వ సం. లో సురతానీపరిణయ మనేయక్షగానం వ్రాశాడు. ఆయక్షగానాన్నే తాను మరల ప్రబంధముగా రచియించినట్లు చెప్పు కున్నాడు.

అరయగ నది సురతానీ
పరిణయమన యక్షగానపద్ధతిగా మున్
విరచింపంబడె నిప్పుడు
విరచింపుము గద్యపద్యమిశ్రితకృతిగాన్.

జీవద్భాషలో దివ్యమైనకృతులు వ్రాసిన త్యాగరాజు "నౌకాచరిత్ర" "ప్రహ్లాదచరిత్ర" అనే యక్షగానాలు వ్రాశారు. ఈయన తాతగారైన "గిరిరాజ"కవికూడా అనేకనాటకాలు వ్రాసినాడు.

కండచక్కెరలీల గల్పించి రుచుల
గండుమీరినయక్షగానంబు మిగుల
గరిమెను గిరిరాజకవి విరచించె

అని శాహేంద్రచరితమనే యక్షగానంలో చెప్పుకున్నాడు.

రఘునాధరాయలు, శాహరాజు, శివాజి, విజయరాఘవుడు, అనే తంజావూరు రాజులుకూడా నాటకాలు వ్రాశారు.

పైవిషయాలను బట్టిచూస్తే మహాప్రబంధ కవులున్నూ, మహాపండితు లున్నూ, మహారాజులున్నూ, ఉభయభాషాపారంగతులున్నూ, ఈ యక్షగానాలను వ్రాసేవారని స్పష్ట మవుతున్నది. ఇంతేగాకుండా వీటిని మహారాజులూ పండితులూ ఆదరించేవారనిన్నీ, ప్రజాసామాన్యమూ బుధులూ చూచి ఆనందించేవారనిన్నీ స్పష్టమవుతూ వున్నది. దేవుళ్ళుకూడా వీటిని మెచ్చుకునేవారట!

వీటిని పూర్వకాలమున బాహాటముగా ఆడేవా రనటానికి నిదర్శనము చూపుతున్నాను. పింగళి సూరన్న ప్రభావతీప్రద్యుమ్నములో నాటకా లాడేవాళ్ళను గురించి యెత్తుకొని విమర్శించాడు. వజ్రనాభసభలో నాటకా లాడించాడు.

పాల్కురికి సోమనాధుడు వ్రాసిన బసవపురాణంలో శిరియాళచరిత్ర నాటకంగా ఆడేవారని యీవిధంగా చెప్పినాడు:

కర మర్థి నూరూర శిరియాలుచరిత
పాటలుగా గట్టి పాడెడువారు
అటుగాక సాంగభాషాంగక్రియాంగ
పటునాటకంబుల నటియించువారు.

క్రీడాభిరామంలో మాచల్దేవి వారాంగనను గూర్చి వ్రాస్తూ మంచనశర్మ నోట ఈమాటలు పల్కించబడ్డవి:

లెస్సగాక కిరాట యీలేమచరిత
మాడుదురు నాటకంబుగ నవనిలోన
దీని జూడంగబోదమా యీనెపమున
నరసి చూతము మనకేమి యచట ననుచు.

ఇది 1420–పదిహేనవశతాబ్దాదియందలి విషయము. శ్రీనాథుని కాలంలో యక్షగానాలు పాడుతూ, ఆడుతూ వుండేవారనడానికి యిదివరకే నిదర్శనాలు చూపినాను.

తంజావూరురాజులకాలంలో ఈయక్షగానాలూ నాటకాలూ పుష్కలంగా ప్రదర్శించేవారు. ఇందుకొరకై రాజులు రాజభవనమందు నాట్యశాలలు ఏర్పాటుచేసి వాటిలో ఈనాటకాలను ప్రదర్శింపజేసేవారు. వీరికాలంలోనే రంగాజమ్మ మున్నగు స్త్రీలు నాటకాలు వ్రాసినారు. పైనాటకాలలో స్త్రీలుకూడా వేషాలు ధరించేవారు.

రఘునాథరాయలు

" భరతవిద్యాధురంధరుడాట, రంగస్థ
లంబు రామాలంకృతం బొనర్చె "

అనిన్నీ,

" ఏరాజు వీటసమీహితకర్నాట
రమనాట్యవిద్యకు రంగభూమి "

అనిన్నీ,

మాటలనేర్పులా సరసమార్గములా కొలువుండురీతులా
పాటలగంధులా కళలభాగ్యములా బహుదానలీలలా
నాటకశాలలా యొకటనా వలదెన్నిట చూడనన్నిటన్
మేటియు కీర్తిలోలుడుసుమీ రఘునాథనృపాలు డిమ్మహిన్.

అనిన్నీ,

భరతశాస్త్రప్రౌఢమార్గికలాస్య
రసాస్వాదనకోవిదా !

అనిన్నీ విజయవిలాసంలో చేమకూరి వెంకన్న చెప్పినాడు.

ఇక యీయక్షగానాలు ప్రశస్తమైన సారస్వతశాఖ అనడానికి యేమైనా సందేహం వుంటుందా ?

అముద్రితాంధ్రవాఙ్మయసూచికనుపట్టి చూస్తే తెనుగులో 400 లకు పైగా యక్షగానాలున్నట్లు స్పష్టమౌతోంది. ఇందుసుమారు రెండు వందలు ముద్రితము లైనవి. మిగిలిన వముద్రితములు. తెలుగువాళ్ళ ఉదాసీనత కీటకరూపము ధరించి ఈయముద్రితదివ్యకావ్యఫలములను తినివేస్తూ ఉన్నది.

ఈయక్షగానాల్లో వాడినభాష జీవద్భాష, జాతీయం. వీటినిబట్టి ఆకాలపు సంఘమందలి ఆచారవ్యవహారములూ, ఆనాటివారి పలుకుబళ్ళూ తెల్లమవుతవి. అంతేగాకుండా ఆనాటిప్రజల వేషములుకూడా మనము తెలుసుకోవచ్చును. చరిత్ర పరిశోధనకూ, భాషాపరిశోధనకూ ఇవి గనులు.

కోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారు 1911 వ సంవత్సరము ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో యక్షగానాలను గురించి ఈవిధంగా వ్రాసినారు.

"నన్నయార్యుని మొదలుకొని 19వ శకం అంతమువరకు నాంధ్రమున నాటకములు లేవని పలువురు పండితులు వాకొనుచున్నారు. ఇది విశ్వసనీయము గాదు. ఆంధ్రనాటకసాంఘికు లనేకు లుండిరి. వారు భాగవతభారతరామాయణాది గ్రంథ సంబంధకథలను సంపూర్ణముగా నాడుచుండిరి. గోపికాలీలలు, పారిజాతాపహరణము, విష్ణుమాయావిలాసము, సైంధవవధ, కీచకవధ, ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము, హరిశ్చంద్ర నలచరిత్రలు, సారంగధర కుమారరామచరిత్రలు, లేపాక్షిరామాయణము, ధర్మపురిరామాయణము, విద్యుత్ప్రభావిలాసము మొదలగు ఆంధ్ర నాటకము లనేకము లుండెను. వీనికి యక్షగాననాటకములని ప్రసిద్ధనామముండెను. వానిని నాటకసాంఘికులు రాజగృహములలో నేమి, ధనికులయిండ్లలో నేమి, వీధులలో నేమి చక్కగా ప్రదర్శించుచుండిరి. ఈనాటకసాంఘికులలో అనేకులు పండితు లుండిరి. వారి(వంశస్థులు)యింటితనమువా రిప్పటికి నచ్చటచ్చట నున్నారు. ఘట్టుదేశపువారు, లేపాక్షివారు, ధర్మపురివారు, భాగవతుల రంగయ్యగారు (కూచిపూడివారు) మొదలగువారు దేశదేశములూ సంచరించుచు నాటకము లాడి బహుమానము లంది మాన్యము లార్జించి పొగడిక గనినారు. వీ రాడుచుండిన నాటకములు కొన్ని యక్షగానములని యుచ్చాటింపబడినవి."

ఇక యక్షగానము రసవత్ప్రబంధమని నిరూపణచేయడానికి కందుకూరి రుద్రయ్యవ్రాసిన సుగ్రీవవిజయమనే యక్షగానాన్నిగురించి కొంచెము చెపుతూ వున్నాను. ఈసుగ్రీవవిజయంలో 38 సంధివచనాలు, 14 జంపెలు, 11 ద్విపద

మాలికలూ, 9 త్రిపుటలూ, 6 అర్ధచంద్రికలూ, 5 అటతాళములూ, 4 గీతములూ, 2 సీసములూ, 1 ఉత్పలమాలా, 1 కురుజంపె, 1 ఏకతాళమూ, 1 కందము, 1 ధవళిమూ, 1 ఏలపదమూ ఉన్నవి. దీన్నిబట్టి యక్షగాన లక్షణము కొంతవరకు మన మూహించవచ్చును. ఇందు మొదటిపద్యంలో త్రిమూర్తులను, వారిభార్యలను, విఘ్నేశ్వరుని, దేశికులను నుతించి, సుకవులను పొగడి, కవితాజడులను నిరసించాడు. తరువాత, కృతీశ్వరుడైన కందూకూరి జనార్దనుని త్రిపుటలో కొనియాడాడు. పిమ్మట అర్ధచంద్రికలలో షష్ఠ్యంతములు చెప్పి,

"అని యంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన సుగ్రీవవిజయమనే యక్షగానమునకు కథాక్రమం బెట్టిదనిన" అని కథాప్రవేశం చేశాడు. దీనినిబట్టి యక్షగానములను ప్రబంధము లనుటకు కారణం తెలియుచున్నది.

ఇందలి కథ:

శ్రీరాముడు లక్ష్మణసమేతుడై ఋష్యమూకమునకు వెళ్లుట, సుగ్రీవుడు భయపడి హనుమంతుని పంపుట, హనుమంతుని రాయబారము, సుగ్రీవునితో స్నేహమూ, శ్రీరాముని బలప్రదర్శనమూ, వాలి సంహారమూ, సుగ్రీవపట్టాభిషేకమున్ను.

సీతను వెదకుతూ శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో పంపాప్రాంతమున సంచరిస్తూ వుండెను. అప్పుడు సుగ్రీవుడు వారిని జూచి ఇట్లు హనుమంతునితో అన్నాడు:

వీరు మనలను వధియింప వేషమొంది
వాలిపంపున నచ్చిన వారుగాను
నాకు గాన్పించుచున్నది, గాకయున్న
తాపసుల కేల శరచాపధారణములు.

అప్పుడు హనుమంతుడు ఈవిధముగా చెప్పాడు:

ఈమనోహరరూపవైఖరు
లిట్టి తేజము గలుగువారికి
భూమి నెటువలె దుష్టగుణములు
బొడమునయ్యా !
ఏను సచటికిబోయి వారల
పూని కంతయు తెలిసివచ్చెద
భానునందన వెరువ నేటికి
బంధు సన్నూ.

సుగ్రీవుడు హనుమంతుని పంపి భయంతో మలయాద్రికి పోయాడు. హనుమంతుడు రామలక్ష్మణుల సంగతి పూర్తిగా తెలిసి వచ్చి సుగ్రీవుడితో అంటున్నాడు:

......ఓకపికులాధీశ

ఆరూఢి నీ కనాయాసంబుకి తన
శ్రీరాముడనెడి నిక్షేపంబు దొరకె
నింక నీయక్కర లెల్లను దీరె
గొంకక రఘురాము గొల్వ కేతెంచి—

సీతావియోగానికి దుఃఖిస్తూ శ్రీరాముడు ఈరీతిగా అనుకుంటున్నాడు:

త్రిపుట
నన్ను విడిచియు నిలువజాలక
నాతి వచ్చితి వడవి దిరుగను
నిన్ను విడిచే నెట్టులోర్తును
నీలవేణీ!

రమణిరో నిను బాసినప్పుడె
రాతిరే శివరాతి రాయెను
నిమిషమైనను నాదుకంటికి
నిదుర రాక.

జంపె
తరణికులమున బుట్టి శరచాపములు బట్టి
తరుణి గోల్పడుకంటె, మరణమే మేలు,
నను శౌర్యవంతుడని తనపుత్రి నిడినట్టి
జనకవిభు డీవార్త విని వగవకున్నె?
ఒకట నొచ్చములేక నున్న రవివంశమున
కకట నాచే యింత యపకీర్తి వచ్చెగా.

పిమ్మట శ్రీరాముడు సుగ్రీవునితో స్నేహంచేసి వాలిని బాణంతో కొట్టాడు. అప్పుడు వాలి శ్రీరామునితో అంటున్నాడు:

"నను బేరుకొని పిలిచి నాముఖాముఖి నిలిచి
జననాథ పోరాడి జంపలేవైతి.
పొంచివేసితి రామభూపాల! నృపధర్మ
మెంచికోలేవైతి వెంత జేసితివి.
శ్రీరామ నీరామ జెరగొన్న రావణుని
వారిధుల ముంచితిని వాలమున జుట్టి.

ఒకమాట నాతోడ నానరంగ దెల్పవె
తట రావణుని దున్మి యాసీత దేనె ?"

వాలిమూర్ఛనొందినసంగతి తారకి తెలిసింది. దుర్భరదుఃఖముతో ఆమె వారి వద్దకు వచ్చి విలపించింది. సుగ్రీవుని దూరింది; శ్రీరాముణ్ణి చూచి యీవిధముగా చెప్పిపాడుస్తోంది:

ఆలి చెరగొనిపోయినట్టి దశాస్యుడుండగ నిర్నిమిత్తము
వాలి నేటికి జంపితివి రఘువంశతిలకా
న్యాయ మేటికి దప్పితివి నరనాథ జానకితోడనే చెం
బోయెనే నీరాజనీతియు భూరిమహిమల్.

వాలి మూర్ఛ తెలిసి అంగదుణ్ణి ఊరార్చి రాముడితో యీవిధంగా అంటున్నాడు:

ఓమహాత్మ ! దయాపయోనిధి ! రామ !
భూమితలేశ నాపుణ్య మెట్టిదియొ
నీచేత మృతినొంద నేడు తుర్యాశ్ర
మాచారపరులకు నందగారాని
వైకుంఠపదవి నిర్వక్రింబుగాగ
గైకొంటి నాపాతకములెల్ల బాసె,
భానువంశాధీశ భవనాశరామ
పాణముల్ నిర్వహింపవు మేన నింక
బాణంబు దీయవే పార్థివోత్తంస !

అనగా రాముడు చేరవచ్చి,

......నిజభుజాఖర్వదుర్వార
త్రైలోక్యరక్షణ ధర్మప్రశస్తి
నెలమి పెంపగునట్టి నిజహస్తమునను
కపికులాధీశు వక్షము గాడియున్న
విపులసాయకము బల్విడి పెల్లగింప,

వాలి యూర్ధ్వలోకమునకు పోయెను. కపు లప్పుడు సుగ్రీవునకు కనకకుంభ ముల నభిషేకము జేసి,

అర్ధచంద్రి ఫాలమున బంగారుపట్టమును గట్టి
కలు అరుదంద రత్నసింహాసనమువీాదన్
ప్రేమచే గూర్చుండ పెట్టిర వ్వేళ

పుణ్యాంగనలు ధవళములు పాడిరట; ఎటువలెను:

శ్రీరాముడు, గుణధాముడు, వారిజలోచనుడు
శూరత రావణు గూలిచి నారీమణి దేవలయుక్
రామునిగృప కపిరాజ్యము క్షేమంబున బాలించే
శ్రీమంతుడు సుగ్రీవుడు భూమండలి బొగడొందుక్.

అపుడు సుగ్రీవుడు శ్రీరామునకు కానుకలు తీసుకొనివచ్చెను. ఆ గిరిప్రాంతాలలో ఉండే చెంచీతలు ఈవిధముగా ఏలలు పాడిరి:

భానువంశమున బుట్టి
దానవకామిని గొట్టి
మౌనివరులు సన్నుతించగా, ఓరామచంద్రా!
పూని మఖము నిర్వహింపవా
రాతి నాతి జేసి పురా
రాతి చేతి విల్లు విరచి
భూతలేంద్రులెల్ల మెచ్చగా, ఓరామచంద్రా!
సీతను వివాహమాడవా ?

పైని ఉదాహరింపబడ్డ గ్రంథభాగములనుబట్టి చూస్తే "సుగ్రీవవిజయ" మనే యక్షగానము ఎంత రసవత్తరమైనదో బోధపడుతుంది.

యక్షగానాలలో, అందులో ముఖ్యముగా "భామవేష" మనే పారుజాతంలో ముద్దులు మూటగట్టేవచనా లున్నాయి. శిష్టులూ, పామరులూ, స్త్రీలూ, వీరికి తత్తదుచితభాష, జీవద్భాష వాడబడ్డది. మచ్చుకు "భామవేషం" లోంచి వచనం ఒకటి ఉదాహరించి వ్యాసము ముగిస్తాను. *

శ్రీకృష్ణుడు కనపడక సత్యభామ విరహబాధపడుతోంది. కలలు కంటోంది. ఒకనాటి స్వప్నవృత్తాంత మామెచెలికత్తెతో ఇట్లు చెప్పుతోంది.

ముచ్చట:

"వోయమ్మా వకావకనాడు పడుకమందిరములో హంసతూలికాతల్పమందు కేళికాగృహములయందు వజ్రవైడూర్యగోమేధికపుష్యరాగమరకతమాణిక్య

* యక్షగానాలను గురించి తెలుసుకోదగ్గ విషయాలు ఇంకా చాలా ఉన్నవి. తంజావూరు భాండాగారాలలో నున్న యక్షగానాలు చదివితేనేగాని వీటి పరిణామ పద్ధతి తెలుసుకోవడం కష్టం. కొన్ని యక్షగానాలు భాగవతుల నోళ్లలోనే ఉన్నవి. కొన్ని తాళపత్రాలలో ఉన్నవి. వీటిని పోగుచేసేభారం నవ్యసాహిత్య పరిషత్తు వహించాలి.

ములు స్థాపించినటువంటి నగరియందు పవళించియుండగా స్వామివారు వచ్చి గానంచేసినారమ్మా, నేను గాఢాంధకారమైనటువంటి సుషుప్తిలో ఉండగా కన్ను తెరిచినానమ్మా, అంతట స్వామివారు వచ్చి శయ్యమీద కూర్చున్నారమ్మా, నాకు కలతనిద్దరసమయంగనక దిగ్గన లేచినానమ్మా, లేచి పరిమళద్రవ్యములు ఘుదలైన చందనగోష్టిచేసినానే, అంతట స్వామివారు పరున్నారే, నేను కూర్చున్నానే, పాదసేవచేసినానే, అప్పుడు స్వామివారు నన్ను తొడలపైన కూర్చుండబెట్టుకుని, అమూల్యమైనటువంటి ఆభరణములు అలంకరించి, నిలువుటద్దం తెచ్చి యెదటఉంచి నీడలు చూచి, సత్యభామా! నీవే చక్కనిదానవా నేనే చక్కనివాడనా, అని అడిగేనే వోశమ్మా! - అడిగేటువంటివరకు, ఆడబుద్ధి అపరబుద్ధి గనుక, అబలలముగనుక, తెలియక నేనే చక్కని దాననంటినే వోశమ్మా! - అంతట స్వామివారు నామీద చాలాకోపంచేసి దిగ్గున లేచి చక్కాపోయెనే వోశమ్మా! మనస్వామివారు యెందుబాయెనో, యెక్కడబాయెనో వెదుకుదామటే వోశమ్మా!"

సత్యభామ తాళలేక చెలికత్తెను పిలిచి శ్రీకృష్ణునిదగ్గిరికి రాయబారం పంపుతోంది. ఆసందర్భంలో ఆమె చెప్పిన మాటలివిగో:

" నల్లనివాడో యమ్మా! నాప్రాణసఖుడమ్మా
కొమ్మరో వేగమె బొమ్మ! గోపాలరాయుని తోడి తేగదవమ్మా,

అని దర్వు పాడి వచనం చెప్పుతోంది.

"వోశమ్మా అందాకా పోయివస్తావుటమ్మా! స్వామివారిదాకానే కృష్ణమూర్తిదాకానమ్మా ద్వారకదాకానే కైలాసందాకానే వైకుంఠందాకానే రాయబారంగా పోయిరావే, అనుసంధానంగా పోయిరావే; స్వామివారినీ నన్నూ కూర్చవే కుచ్చులదండలిస్తానే, చేర్చవే చేర్చుకక్కబొట్టు యిస్తానే, స్వామివారిని తీసుకురావే వెంటబెట్టుకురావే తోడుకురావే, ఏడువారాల సొమ్ములున్నవమ్మా- వకవారం పెట్టినసొమ్ము వకవారం పెట్టకుండా ఏడువారాలకు ఏడు ముస్తాబుల సొమ్ముగాదటమ్మా - పెట్టెలో పెట్టి ఒక పెద్దపెట్టెలో ఏడు చిన్నపెట్టెలు పెట్టినారమ్మా, పెద్దపెట్టి భోషాణంలో పెట్టినారమ్మా, భోషాణంగదిలోపెట్టితాళం వేసినారమ్మా, పెట్టి నాదగ్గిరే ఉన్నదమ్మా చెవి స్వామివారి ఆధీనంగా వున్నదమ్మా, వోశమ్మా అదియెట్లా యిత్తునమ్మా!"

*